

VILÁG- TÖRTÉNET

15. (47.) évfolyam 2025. 2.

A HUN-REN BÖLCSESZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT
TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZETÉNEK FOLYÓIRATA

- **LÁSZLÓ SZABOLCS**
A KODÁLY-MÓDSZER NEMZETKÖZI INDULÁSA
- **KASZÁS VERONIKA**
MAGYARORSZÁG ÉS AZ ENSZ MENEKÜLTÜGYI
FŐBIZTOSSÁGÁNAK EGYÜTTMŰKÖDÉSE
A RENDSZERVÁLTOZÁS ÉVEIBEN
- **SZENTE-VARGA MÓNICA**
MAGYAROK AZ ENSZ NICARAGUAI VÁLASZTÁSI
MEGFIGYELŐI MISSZIÓJÁBAN
- **LAKATOS ISTVÁN**
AZ EMBERI JOGOK HELYZETE MAGYARORSZÁGON
A KÁDÁR-KORSZAK ELSŐ ÉVTIZEDÉBEN
- **J. NAGY LÁSZLÓ**
ALBERT CAMUS, MAGYARORSZÁG ÉS AZ ALGÉRIAI HÁBORÚ
1956-BAN
- **SZEMLE**
PAPP REGINA, PALOTÁS ZSOLT, GREGOSITS GÁBOR,
BENE KRISZTIÁN ÍRÁSAI

VILÁGTÖRTÉNET
A HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Történettudományi Intézetének folyóirata

Szerkesztők
Skorka Renáta (főszerkesztő)
Bíró László, Martí Tibor, Vámos Péter
(szerkesztők)

Szerkesztőbizottság
Glatz Ferenc (elnök), Borhi László, Erdődy Gábor,
Fischer Ferenc, Fodor Pál, Klaniczay Gábor,
Lovaš Eldina, Majoros István, Mihalik Béla Vilmos,
Pók Attila, Poór János

TARTALOM

Az együttműködés színterei. Magyarország és az ENSZ szervezetei (Kecskés D. Gusztáv)	173
<i>Tanulmányok</i>	
László Szabolcs: A Kodály-módszer nemzetközi indulása. A Zenei Nevelés Nemzetközi Társasága és az államszocialista magyar zeneoktatás az 1960-as években	177
Kaszás Veronika: Magyarország és az ENSZ Menekültügyi Főbiztosságának együttműködése a rendszerváltozás éveiben	201
Szente-Varga Mónika: Magyarok az ENSZ nicaraguai választási megfigyelői missziójában	223
Lakatos István: Az emberi jogok helyzete Magyarországon a Kádár-korszak első évtizedében. Nemzetközi emberi jogi normák – belpolitikai számítások	239
J. Nagy László: Albert Camus, Magyarország és az algériai háború 1956-ban	267
<i>Műhely</i>	
Zsemlye János Konstantin: Egy különleges intézmény I. Péter cár országában. A Külügyi Utazó Kancellária a külpolitikai ügyek oroszországi intézésének gyakorlatában	283
<i>Szemle</i>	
Élő holtak (Papp Regina)	299
Abszolutizmus mint kockázatkezelés (Palotás Zsolt)	303
Magyar–latin-amerikai kapcsolatok a hidegháború elején (Gregosits Gábor)	308
A Francia Idegenlégió leghíresebb magyar altisztjei (Bene Krisztián)	311

Jelen számunkat Kecskés D. Gusztáv, Balogh Lídia és Germuska Pál szerkesztette

A Kodály-módszer nemzetközi indulása

A Zenei Nevelés Nemzetközi Társasága és az államszocialista magyar zeneoktatás az 1960-as években

„A nemzetközi zenei világ érdeklődésének középpontjába kerültünk. Megmutattuk, hogy a zenei nevelés területén meddig jutottunk el, és a konferencia visszfényében megismertük saját értékeinket” – írta a neves zenepedagógus és zeneszerző Szőnyi Erzsébet a Zenei Nevelés Nemzetközi Társasága (International Society for Music Education, ISME) 1964 nyarán Budapesten megtartott konferenciájáról.¹ Az UNESCO támogatásával létrejött és működő társaság a kádári Magyarországon tartotta első vasfüggöny mögötti szakmai találkozóját, nagyszámú nyugati és keleti résztvevővel. A nagyszabású nemzetközi esemény lehetőséget biztosított a magyar zenepedagógusok közösségének, hogy ismertessék a vendégekkel a Kodály Zoltán nevéhez köthető zenei nevelésnek az 1945 utáni, akkor már közel két évtizedes gyakorlatát és eredményeit.

A konferencia és a magyar szakértők sikereként könyvelhető el, hogy a rendezvény széles körű nemzetközi elismerést hozott a magyar zeneoktatásnak, bekapcsolta a magyar zenetanárokat a nemzetközi szakmai hálózatokba, és elindította világ körüli diadalútjára a Kodály-módszert. Szőnyi és több, Kodályhoz közel álló zeneoktató nem hivatalos kultúrdiplomataként kulcsfontosságú szerepet játszott a módszer sikeres nemzetköziesítésében. Az elmúlt hat évtizedben ezt a pedagógiai koncepciót és az abból kibontható, a zene(értés) demokratizmusát ösztönző krédót számos országban vették át a zenetanításban, az Egyesült Államoktól egészen Kínáig. 2016-ban felvették az UNESCO szellemi kulturális örökség jó megőrzési gyakorlatainak a listájára.²

Jelen tanulmányban arra fogok rávilágítani, hogy a magyar becsatlakozás az UNESCO és az ISME szervezeti kereteibe és szakmai hálózatába az 1960-as években miként váltotta ki és segítette elő ezt a kimagaslóan sikeres nemzetköziesítési folyamatot. Először azt elemzem, hogy 1953-ban milyen célokkal alapították meg

* A szerző a HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézetének tudományos munkatársa (1097 Budapest, Tóth Kálmán utca 4., laszlo.szabolcs@abtk.hu). A tanulmány az „OTKA” Posztdoktori kiválósági program keretén belül, a 2024–2027 között megvalósuló, „A Kodály-módszer nemzetköziesítése és a magyar kultúrdiplomácia a Kádár-korszakban” című kutatási projekt (azonosítószáma: PD 146 412) keretében készült.

1 Szőnyi, 1964b.

2 A Kodály-módszer felvétele az UNESCO Szellemi Kulturális Örökség Jó Megőrzési Gyakorlatok Jegyzékébe. https://unesco.hu/szellemi_kulturalis_orokseg/a-kodaly-modszer-felvetele-az-unesco-szellemi-kulturalis-orokseg-jo-megorzesi-gyakorlatok-jegyzekbe-107199 (letöltés: 2025. április 1.).

az ISME-t, és az új szervezet miként illeszkedett az UNESCO immár kiforrott szervezeti, gyakorlati és ideológiai kereteibe. A két szervezet missziója – a minőségi kultúrának, s ezen belül a zenének az átlagemberek számára elérhetővé és érthetővé tétele – közeli rokonságban állt a korabeli magyar zenei nevelés Kodály – és méltán híressé vált „Legyen a zene mindenkié!” jelszava – által meghatározott premisszáival, annak ellenére, hogy az 1950-es években a Rákosi-rendszer elszigetelte Magyarországot a külvilágtól és szüneteltette az ország tagságát az UNESCO-ban. A művészet és az oktatás összekapcsolásából származó konceptuális egyezéssel magyarázom a második részben, hogy a magyar zeneoktatók közössége harmonikusan bekapcsolódott az ISME nemzetközi munkájába az 1960-as években, kihasználva a Kádár-rendszer nyugati nyitásának kereteit. Az 1964-es budapesti ISME-konferenciát olyan epizódként közelítem meg, amelyen a magyar szakemberek a korszakban univerzálisnak mondható zenepedagógiai kihívásokra releváns, kipróbált, mintatanításokkal illusztrált és elméleti szakirodalommal alátámasztott válaszokat tudtak adni. A jól koreografált demonstrációk, a felmutatott eredmények autentikussága és Kodály nemzetközi hírneve váltotta ki a magyar zenei nevelés iránti, mai napig tartó intenzív külföldi érdeklődést. Végül, a záró részben az ISME-konferencia visszhangját és következményeit elemzem, kiemelve a Kodály-módszer nemzetközi történetében elfoglalt szerepét.

A zene(oktatás) demokratizálása: UNESCO, ISME és a kezdeti magyar jelenlét

A Zenei Nevelés Nemzetközi Társasága 1953-ban jött létre az UNESCO és az 1949-ben megalakult Nemzetközi Zenei Tanács (International Music Council, IMC) szervezésében a brüsszeli Palais des Beaux Arts-ban megrendezett, *A zene szerepéről és helyéről a fiatalok és felnőttek oktatásában* című nemzetközi konferencián.³ A rendezvény – amelyen 314-en vettek részt 40 országból – végén megfogalmazott javaslatokban a szervezők egyértelműen a zeneoktatás demokratizálása mellett foglaltak állást. „Tekintettel a zene jótékony hatásai közé tartozó lelki, szellemi és fizikai regenerálódásra, e tudományág nevelési értékére és erkölcsi befolyásának meggyőző erejére” a konferencia bizottsága azt ajánlotta, hogy a „zenei oktatás problémáját olyan módon kell megoldani, ami lehetővé teszi, hogy a zene előnyei mindenki számára elérhetővé váljanak”.⁴

A zeneoktatást az élethosszig tartó tanulás részeként vizionálták, megállapítva egyrészt, hogy már az óvodában el kell kezdeni, másrészt, hogy ezt a nevelési ágazatot a középiskolákban és az egyetemeken a többi oktatási területtel azonos szintre kell helyezni, „különösen a neki tulajdonított státusz és kiemelkedő szerep tekintetében”. Az elsajátítandó zenei tartalomra is kiterjedt a figyelem, azt javasolva,

³ McCarthy, 2004. 20.

⁴ *Music in Education*, 1955. 320.

hogy „helyet kell biztosítani az olyan autentikus zenei folklórnak, amelynek valódi oktatási értéke van”. Ezt azért tartották fontosnak, hogy – miként Charles Seeger amerikai zenetudós, etnomuzikológus és az ISME egyik ötletgazdája megfogalmazta – „minden gyermeknek lehetősége legyen arra, hogy a lehető legjobban fejlesztesse kultúrája zenei hagyományait”.⁵ De a saját hagyomány megismerésén túl, az ének-zene tankönyveknek „a világ minden tájáról válogatott dalokat kellene tartalmazniuk”, ezzel is elősegítve a népek közötti megértést.⁶

Az így létrehozott nemzetközi szervezetet szakmai „érdekcsoportként” határozták meg, amely felkarolta a professzionális és nem professzionális zenei nevelést, továbbá főbb céljainak jelölte meg az információgyűjtést és -terjesztést, a pedagógusok és a zene cseréjének elősegítését, egy nemzetközi zeneoktatási intézet létrehozását, valamint egy nemzetközi zeneoktatási folyóirat kiadását.⁷ Az utóbbi hetven évben az ISME fokozatosan nemzetközi szakértői hálózattá fejlődött, amelynek tagjai – a hidegháború antagonisztikus ellentétei dacára – rendszeresen megtartott világszintű rendezvényeken találkoztak, eszmét cseréltek és tanultak egymástól. A kezdeti évtizedekben a társaság működését és a konferenciák rendezését nagymértékben meghatározták olyan kiemelkedő zenepedagógusok és zeneszerzők (Arnold Walter, Vanett Lawler, Domingo Santa Cruz, Naohiro Fukui, de idesorolható Kodály Zoltán vagy a szovjet-orosz Dmitrij Kabalevcskij is), akik hazájukban rangos kulturális és tudományos intézményeket vezettek.

Akárcsak az ENSZ vagy az UNESCO esetében, a zeneoktatással foglalkozó nemzetközi társaság ötlete is egy két világháború közötti kezdeményezéssel hozható összefüggésbe.⁸ Az ISME szervezői egyértelmű előzményként tekintettek az 1936-ban Prágában megtartott Első Nemzetközi Zenepedagógiai Kongresszusra (I. Congrès international pour l'éducation musicale), amely – a budapesti Zeneművészeti Főiskola képviselőjeként részt vevő Kókai Rezső beszámolója szerint – „az egyetemes emberi kultúra és humanitás szolgálatában álló ún. általános, tehát minden emberre kiterjedő és kiterjesztendő zenei nevelés” kérdéseivel foglalkozott.⁹ A kongresszust Leo Kestenbergről rózsahegy (Ružomberok, Szlovákia) születésű kultúrpolitikus és zenepedagógus rendezte, aki a weimari köztársaság idején fennálló Porosz Kultuszminisztérium élén átfogó oktatási reformokat vezetett be, egységes zenei nevelési rendszer felépítését kezdve meg az óvodától az egyetemi szintig.¹⁰ A zeneoktatást fontos közügyként kezelő víziója sok tekintetben hasonlított azokhoz a megállapításokhoz, amelyeket ebben az időben – tőle függetlenül – Kodály fogalmazott meg.¹¹ Hitler hatalomra jutása után zsidó származása miatt Prágába költözött, és a cseh zenepedagógiai társasággal közösen szervezte meg

5 Uo. 326.

6 Uo. 320.

7 Uo. 315. A tervezett intézet a mai napig nem jött létre. 1960-tól jelenik meg évente kétszer a háromnyelvű *International Music Educator*.

8 Pemberton, 2012. 34–50.

9 Szávai, 1964. 17–19.

10 Pethő, 2018. 92.

11 Lukin, 1970. 17.; Szőnyi, 1997. 19–20.

a zeneoktatók első nemzetközi rendezvényét. Úttörő szerepét elismerve, az ISME 1956-ban megválasztotta első tiszteletbeli elnökévé.¹²

Indulásakor az ISME szervesen beilleszkedett az UNESCO szervezeti, gyakorlati és ideológiai kereteibe. Az UNESCO-hoz való tartozás határozta meg a társaság létjogosultságát és céljait, átvéve az ernyőszervezet nemzetközi struktúráját és hosszú távú céljait. Sajátos fókuszából adódóan a szervezet különösen a művészetnek és az oktatásnak az UNESCO általi szoros összekapcsolásához járult hozzá. Ezt az összefüggést már az UNESCO első főigazgatója, Julian Huxley is kiemelte 1946-ban *Az UNESCO célja és filozófiája* című füzetben, megállapítva, hogy az akkor létrejövő nemzetközi ügynökségnek foglalkoznia kell a „művészet megfelelő és teljes alkalmazásának fontos feladatával, (...) azzal a törekvéssel, amelynek a célja az ember esztétikai élvezetre irányuló igényének kielégítése a tájjal, a természeti szépségekkel, a mindennapokban használt bútordarabokkal, az épületekkel, a városokkal vagy éppen a zene és az irodalom nagyszerű alkotásaival”.¹³ Az állampolgárok mindennapi tapasztalatává tett művészet szerint „felszabadíthatja és fejlesztheti a személyiséget – a gyermek fejlődő személyiségét és a felnőtt ki nem teljesedett személyiségét egyaránt”.¹⁴

A művészetnek és az oktatásnak az UNESCO révén történő összekapcsolásában kezdetben rövid ideig Kodály Zoltán is szerepet játszott meghívott szakértőként. Köztudott, hogy Magyarország 1946-ban adta be csatlakozási kérelmét az UNESCO-hoz, majd 1948 szeptemberében vált a szervezet tagjává.¹⁵ Ám Kodály, az MTA elnökeként, már 1947-ben együttműködött a nemzetközi szervezettel, több levelet váltott Huxley-val és Jacques Havet-val (a filozófiai szekció vezetőjével).¹⁶ Továbbá az UNESCO meghívására 1948. május 11–14. között Párizsban részt vett egy olyan szakbizottság munkájában, amely a művészeteknek a közművelődésben betöltött szerepét vizsgálta.¹⁷ Az ülés első napján hangzott el a zeneszerző – később módosult formában – híressé vált mondása, hogy „az általános nevelés kilenc hónappal a születés előtt kezdődik, és egészen a halálig tart”.¹⁸ Kodály hangsúlyozta, hogy „fontos a művészeket arra megtanítani, hogy a körülmények megváltoztak, s a művészet népszerűsítése a jövőben társadalmi feladatot ró rájuk (tudni kell a művésznek, hogy nem élhet többé elefántcsonttoronyban)”.¹⁹ A szervezet további hat hónapra szeretne volna Kodályt zenei tanácsadóként Párizsban marasztalni, de ő a felkérést elhárította. A viszony az UNESCO-val még egy ideig jó maradt, hiszen Huxley júniusban Magyarországra látogatott és előadást

12 McCarthy, 2004. 17.

13 Sluga, 2010. 393–418.; Huxley, 2017. 31.

14 Huxley, 2017. 54.

15 Géher, 2016. 9.

16 Dalos, 2022. 30.

17 Kodályon kívül az „Arts in General Education” (A művészetek az általános oktatásban) nevű szakbizottság tagjai: Herbert Read, Thomas Munro, Edward Montgomery O’Rourke Dickey, Georges Favre, Peter Bellew, H. H. Azevedo, Denis Sutton, Clarence Edward Beeby, Kuo Tu-Shou.

18 Eősse, 2007. 238–239. Később Kodály maga is úgy idézte fél ezt az epizódot, hogy a kijelentése kimondottan a zenei nevelésre vonatkozott. Kodály, 2007. 576.

19 Eősse, 2007. 239.

tartott az Akadémián.²⁰ Rákosi hatalomra jutása és Kodály elnöki pozíciójából való távozása után azonban a kapcsolatok fokozatosan megszűntek, és 1952-ben, szovjet nyomásra, Csehszlovákiával és Lengyelországgal együtt, Magyarország felfüggesztette tagságát a szervezetében. Ennek következtében az UNESCO szervezésében 1953-ban, világhírű képzőművészek és pedagógusok részvételével megrendezett *Oktatás és művészet* című szimpóziumon nem volt magyar szakértő.²¹

Az általánosabb elméleti és szakpolitikai keretezésen belül a zeneoktatásnak mint diszciplínának az ügye már kezdettől fontos volt az UNESCO számára. Az ügynökség Képzőművészeti Részlege már 1946 őszén kijelentette, hogy támogatja a zenepedagógia összehasonlító tanulmányozását, a zenetanárok és diákok nemzetközi tapasztalatcseréjét, a zeneoktatás minőségének és státuszának emelését, a népzene beillesztését a tananyagokba és a zenei nevelés eljuttatásának különböző formáit a széles tömegekhez.²² Ezt erősítette az IMC megalakulása, amely céljainak nyolcadik pontjában vállalta, hogy ösztönzi a „zene minden formájának az általános oktatásba való bevonását” és a „zeneoktatás különböző módszereiről szóló véleménycserét”.²³ Következésképp az ISME is alkalmazkodott az UNESCO főbb tematikus blokkjaihoz, ezért konferenciáin és kiadványaiban ismételten reflektált a tömegkommunikációs és technikai eszközöknek a zeneoktatásban elfoglalt szerepére, valamint a kultúrák közötti megértésnek a zeneoktatáson keresztül történő fejlesztésére.

A társaság abban is követte az UNESCO modelljét, hogy következetesen és határozottan igyekezett politikailag semleges szakmai szervezetként működni a világpolitikát meghatározó hidegháborús konfliktusok ellenére. A professzionális és civil dimenzió konzekvens hangsúlyozása tette vonzóvá a szervezetet számos egyéni tag számára, illetve ez tette elfogadhatóvá több betársuló intézmény számára a tagságot (például a Kádár-rendszerben működő Magyar Zeneművészek Szövetsége esetében). A társaság 1958-as koppenhágai közgyűléséről az amerikai Vanett Lawler örömmel jelentette, hogy „olyan személyek, akiknek politikai ideológiája ellentétes volt, itt mégis egyetértettek” abban, hogy a gyerekek életében fontos szerepet kell betöltenie a zenének, bizonyítva a megfigyelő számára, hogy „a keleti és a nyugati világ valahogy nem is tűnik olyan távolinak egymástól”.²⁴ Ugyanakkor a politikai semlegesség melletti kitarás belső konfliktusokat is szült a geopolitikai szempontból feszültségeket okozó helyzetben, például Csehszlovákia 1968-as megszállása vonatkozásában. Az ilyen esetek felerősítették az ISME-ben is a nemzetközi nem kormányközi szervezetek visszatérő dilemmáját, hogy állást foglaljanak-e bizonyos ügyek mellett, illetve ellen, vagy tartsák távol a társaságot az aktuálpolitikától. A prágai tavasz leverése után a tagság részéről érkeztek ugyan felszólítások arra, hogy az ISME szakítsa meg kapcsolatait a Varsói Szerződés országaival vagy ítélje el a meg-

20 Dalos, 2022. 30.

21 Ziegfeld, 1953.

22 Buttelman, 1946. 28.

23 Sass, é. n. 95–96.

24 Lawler, 1958. 16.

szállást, ám a szervezet nem kockáztatta politikai semlegességét, és ennek fényében szervezte meg – sikeresen – 1970-es konferenciáját Moszkvában.²⁵

A keleti blokk és a kádári Magyarország nemzetközi nyitása

Az ISME-ben való magyar részvétel alapfeltételét az államszocialista országok nemzetközi kulturális és tudományos kapcsolatainak rendszerszintű kibontakozása adta. Az 1950-es évek első felére jellemző, szinte totálisnak mondható hidegháborús szembenállást és elszigeteltséget egy hosszan tartó és eredményes enyhülési periódus követett – európai és észak-amerikai viszonylatban legalábbis –, ami lehetővé tette a nyugati és a keleti tömb között mind a fokozatos gazdasági együttműködést, mind a kulturális-tudományos kapcsolatokat.²⁶ Ennek a felismerésnek köszönhetően a szakirodalom a két „tábor” között feltételezett határvonalat a hagyományos „vasfüggöny” metaforája helyett az átlátszó „nejlonfüggöny” és a „féláteresztő membrán” fogalmaival értelmezte újra.²⁷ A tömbök között létrejövő interakciókat még inkább felgyorsították a 20. század derekán kibontakozó globalizációs folyamatok, a gyorsabb, illetve olcsóbb kommunikációt és mobilitást lehetővé tevő technológiák. Ezeknek köszönhetően az enyhülés korszakában egyre több olyan gazdasági, technológiai, kulturális és intézményi kapcsolat jött létre, amely áthidalta vagy megkerülte a fennálló geopolitikai és ideológiai antagonizmust, megalapozva a professzionális és művészeti elitnek interkontinentális mobilitását.²⁸

A Kádár-rendszer szinte teljes ideje alatt kettős, lényegét tekintve „tudathasadásos” viszonyulás alakult ki az ideológiai és antropológiai ellentétként meghatározott Nyugattal szemben.²⁹ A tőkés társadalmakat és az „imperializmust” fáradhatatlanul elítélő szlogenek hangoztatása mellett az ország fokozatosan kiépítette kapcsolatait a nyugati hatalmak által dominált kapitalista világrendszerrel.³⁰ A magyar államnak az 1970-es évek végén kezdődő erőteljes eladósodottsága nagyban meghatározta ezt a mozgást.³¹ A nyitást szorgalmazó tendenciák, illetve a külkapcsolatok szorosabb kontrolljához fűződő autokratikus elvárások közötti feszültség ugyan a rendszerváltásig nem oldódott fel, mindazonáltal a Kádár-rendszer utolsó két évtizedében az ország határai a szovjet tömb viszonylatában kiemelkedő módon „átláthatókká” és „áteresztőkké” váltak.³²

A hruscsovi nyitás példáját követve, az 1960-as évtized első felében a magyar államszocialista rendszer vezetői is szorgalmazták az ország szerepvállalását a nemzetközi szinten. A szovjet szövetségi rendszerben Magyarországnak korlá-

25 McCarthy, 2004. 42–43.

26 Békés, 2019.

27 Péteri Gy., 2004. 114.; David-Fox, 2014. 18.

28 Halmesvirta, 2005; Berg, 2015; Tournès–Scott-Smith, 2018.

29 Farkas–Mund, 2006.

30 Gerőcs, 2021.

31 Mong, 2012.

32 Takács, 2022.

tozott volt a külpolitikai mozgástere, ezért a más csatornákon kialakuló kulturális-tudományos és gazdasági kapcsolatok felértékelődtek. Az 1956-os forradalom leverése után az országról nemzetközileg kialakult negatív megítélést a pártállami vezetés többek között a kulturális diplomácia révén szándékozta megváltoztatni. Ez magyarázza, hogy a vasfüggönyön átívelő kulturális és tudományos kapcsolatok megelőzték a „magyarkérdés” levételét az ENSZ Közgyűlés napirendjéről 1962-ben, amit a diplomáciatörténet korszakváltásként kezel.³³

A nyitás jegyében több nyugati országgal államközi kulturális és tudományos együttműködési egyezmény született (Finnország 1959, Franciaország 1966, Egyesült Királyság 1967, Ausztria 1969 stb.). A két problémás „imperialista” országgal, az Egyesült Államokkal, valamint a Német Szövetségi Köztársasággal (NSZK) ugyan csak 1977-ben született egyezmény, de ez korántsem jelentette a korábbi kapcsolatok hiányát, mert már az 1960-as évek első felétől kezdve több, tanulmányutakról és kutatócserékről szóló különmegállapodás volt érvényben.³⁴ Összességében Magyarországnak az 1970-es évek közepén már több mint 50, az 1980-as évek elején 75 (ebből 12 szocialista, 20 tőkés, 43 fejlődő) országgal volt bilaterális megállapodása.

A Kádár-rendszer nemzetközi tudománypolitikájának fontos elemét képezte a nemzetközi kulturális és tudományos szervezetekben való magyar részvétel. Magyarország 1954-ig szüneteltette UNESCO-tagságát, amikor is – Sztálin halála után – a Szovjetunió maga is tagállammá vált.³⁵ Számottevő magyar tevékenység ebben és más nemzetközi szervezetben azonban csak az 1960-as évek elejétől kezdődött. Míg 1963-ban Magyarország 364 nem kormányközi nemzetközi szervezetnek volt tagja, 1985-ben már 870 működésében vett részt (ebből 732 volt tudományos). 1968-ban csupán 19, 1975-ben már 78 magyar tudós viselt tisztséget tudományos szervezetekben, ám elnöki vagy főtítkári pozícióba ritkán kerültek (például Straub F. Brunó a Tudományos Társaságok Nemzetközi Tanácsa [International Council of Scientific Unions] elnöke volt rövid ideig).³⁶

A növekvő magyar részvétel következtében egyre gyakrabban rendeztek Magyarországon nagyszabású nemzetközi szakmai találkozókat. Már az 1960-as években sikerült fontos konferenciákat és kongresszusokat Budapestre hozni. Ilyen volt például – az alábbiakban tárgyalt ISME-konferencián kívül – a Nemzetközi Népzenei Tanács (International Folk Music Council, IFMC, 1964), az Eszperantó Világszövetség (Universala Esperanto-Asocio, 1966), illetve a Nemzetközi Művészet-történeti Bizottság (Comité International d'Histoire de l'Art, 1969) találkozója. A következő két évtizedben ezeknek a száma tovább nőtt, és az MTA 1984-es helyzetjelentése szerint évente mintegy száz olyan tudományos rendezvény zajlott Magyarországon, amelyen 50 főnél több külföldi vendég vett részt.³⁷

33 László, 2023.

34 László, 2021. 63–85.

35 Porter, 2023.

36 Pataki, 1963. 53. MTA AL f. 712, 55. d.

37 László, 2025.

Az UNESCO szervezésében lebonyolított ösztöndíjprogramban 1960–1985 között 195 magyar kutató vett részt, továbbá 1963–1985 között 99 magyar szakértő dolgozott UNESCO-programokban (szinte kizárólag a Globális Dél, és különösen Afrika országaiiban).³⁸ Emellett, a szervezet támogatásával bizonyos tudományterületeken magyar tudósok szerveztek nemzetközi továbbképző tanfolyamokat Magyarországon. Az MTA Matematikai Kutató Intézete például két alkalommal (1963, 1968) féléves tanfolyamot tartott a „valószínűesszámitás, matematikai statisztika és alkalmazásai” tárgyban. A VITUKI (Vízgazdálkodási Tudományos Kutató Intézet, később Központ) és a magyar vízügyi szakemberek 1966 óta évente rendeztek nemzetközi hidrológiai továbbképző kurzust, amelyen 1986-ig 50 ország 246 szakembere vett részt. Továbbá az MTA Szegedi Biológiai Központja – amely 1973–1978 között 1,2 millió dollár támogatást kapott az UNESCO-tól – ugyancsak nemzetközileg elismert tanfolyamot rendezett ebben az időszakban (1986-ig 44 ország 221 szakembere számára).³⁹

Kétségtelen, hogy Kodály korai UNESCO-s szerepvállalására építve a magyar zenepedagógusoknak hasznos és ösztönző lett volna, ha részt tudtak volna venni az ISME kiépítésének és működésének kezdeti, meghatározó korszakában. Ugyanakkor mihelyt a Kádár-rendszer keretei engedték, amint ezt az alábbiakban igyekszem bizonyítani, a magyar szakemberek éltek a szűkös, ám egyre bővülő utazási lehetőségekkel, és aktívan bekapcsolódtak a területüknek megfelelő nem kormányközi nemzetközi szervezetekbe. A Kodály köréhez tartozó, kiemelkedő zenepedagógusok pedig az élén jártak ennek a folyamatnak.

A magyar zeneoktatás nemzetközi ismertsége és az ISME

A sajátos megközelítésen alapuló magyar zenei nevelés, amely az 1960-as években indult el a világhírnév felé, több évtizedes előtörténetre és szervezői munkára épült. A magját adó koncepció – amit itthon és külföldön egyaránt „Kodály-módszerként” ismernek ma már – a neves zeneszerző egyedi pedagógiai elképzelésén alapult, és körvonalait Kodály az 1920-as évek végétől közölt írásaiban kezdte megfogalmazni.⁴⁰ Noha ezeket összefüggő és filozófiai szempontból megalapozott gondolatíság jellemezte, Kodály nem törekedett részletes módszertan kidolgozására, ezzel a feladattal fiatalabb kollégáit bízta meg, mindvégig segítve és ellenőrizve munkájukat.⁴¹ Fontos szerep jutott ebben a Kodály-tanítványok és -követők több generációjának, mindenekelőtt Kerényi Györgynek, akivel együtt énekgyűjteményt szerkesztett, majd Ádám Jenőnek, akit egy iskolai módszertan megírására biztatott, és a már említett Szőnyi Erzsébetnek, aki a zenei írás-olvasás tankönyvét alkotta meg.⁴²

38 Salgó, 1986. 142–176.

39 Uo. 65., 74–76., 85.

40 Dalos, 2019. 45–55.

41 Gönczy, 2009.

42 Ádám, 1944; Szőnyi, 1956.

Kodály már a háború előtt elismert művész és befolyással rendelkező zeneakadémiai tanár volt, zenepedagógiai koncepcióját azonban az 1940-es években vezették be a magyar közoktatásban. Egyedülálló tekintélynek örvendett nem csupán a koalíciós években, amikor az MTA elnökének választották, hanem a rá következő Rákosi-korszakban is, amit három (1948., 1951. és 1957. évi) Kossuth-díja jelez.⁴³ Kodály és az államszocialista rendszer viszonyát Péteri Lóránt zenetörténész pragmatikus szimbiózisként jellemezte, ugyanis a hatalom „legitimációs és centralizációs tőkéhez” jutott azáltal, hogy a zeneszerző hangsúlyozta az „átfedéseket preferált értékei, egyes gyakorlati célkitűzései és az uralkodó ideológia bizonyos összetevői között” – cserébe pedig teret kapott a „szívéhez kedves elképzelésekhez”.⁴⁴ Az állami zeneoktatás konceptuális megformálása mellett ilyennek számított az MTA önálló Népzene kutató Csoportjának megalakulása,⁴⁵ továbbá ehhez köthető az 1950-ben Nemesszeghy Márta irányításával Kecskeméten létrehozott és a kodályi elképzelést heti hat órában gyakorlatba ültető ének-zenei általános iskolák hivatásos elfogadása és gyors elterjedése.⁴⁶

Az 1950-es évek közepéig a magyar zeneoktatás egyedi modellje még nem volt ismert az ország határain kívül. Ehhez nagyban hozzájárult az ország elszigeteltsége a Rákosi-korszakban és az UNESCO-tagság felfüggesztése, aminek következtében az ISME-t létrehozó 1953-as konferencián Magyarországot nem képviselte szakember, és a magyar példáról csupán apró említés található az esemény előadásait közlő kiadványban.⁴⁷ Emiatt a társaság kezdeti tevékenységében, konkrétan a zeneoktatási megközelítések szisztematikus összegyűjtésében és összehasonlításában, illetve az Egon Kraus szerkesztette *A zeneoktatás jelenlegi helyzete a világban* című, első reprezentatív kötetben magyar zenepedagógus nem vett részt.⁴⁸

Az 1950-es évek második felében azonban fokozatosan kiszivárgott külföldre a Kodály elképzelései nyomán felépített zenei nevelés és különösen az ének-zenei iskolák híre, aminek következtében egyre több látogató utazott az országba, hogy a helyszínen figyelje meg a tanítást. 1955-ben Richard Petzoldt, a lipcsei zeneakadémia professzora és a *Musik in der Schule* című lap főszerkesztője tizennégy nap alatt a magyar iskolarendszer minden szintjén tanulmányozta a zeneórákat, és „rendkívül pozitív benyomásokról” – sőt, „irigységről” – számolt be egy részletes cikkben.⁴⁹ 1958-ban a világhírű hegedűművész, Yehudi Menuhin a *Sunday Times* hasábjain méltatta a kodályi alapokra épített magyar zeneoktatást, melynek eredményei „bámulatba ejtették”, és egyenesen javasolta a módszer átvételét.⁵⁰ Ugyanebben az évben a *Times* budapesti tudósítója is ámulva számolt be egy iskolalátogatásáról, „ahol 8-9 éves gyerekek lapról olvasták a legnehezebb zenét, ta-

43 Dalos, 2022.

44 Péteri L., 2002. 63.

45 Szalay, 2004. 296–313.

46 Szögi, 1994.

47 *Music in Education*, 1955. 150.

48 Kraus, 1960. A részt vevő országok: Ausztrália, Belgium, Chile, Franciaország, Németország, Hollandia, India, Izrael, Jugoszlávia, Svájc, Egyesült Királyság, Szovjetunió, USA.

49 Petzoldt, 1956. 1–6.

50 Menuhin, 1958. 4.

nulmányozták a kétszólamú ellenpontot, és egyáltalán olyan képzetek voltak zeneileg, mintha főiskolai hallgatók volnának”.⁵¹

A növekvő külföldi szakmai érdeklődés és pozitív visszajelzések tükrében már 1956 nyarán hangsúlyozta Kodály, hogy a magyar zeneoktatás fontosabb helyet érdemel a magyar kultúrdiplomáciai kínálatban. „Miért ne lehetne magyar specialitás az általános iskola jobb éneke?” – kérdezte egy azóta sokat idézett cikkében (*Tanügyi bácsik! Engedjétek énekelni a gyermekeket!*). Olyan „erkölcsi valutának”, azaz nehezen megszerezhető presztízs forrásának tartotta, ami „becsületünkre válik, ha pénzt nem is adnak érte”.⁵² Felhívása ellenére a kodályi inspirációjú zeneoktatás nemzetközi ismertségének felépítése és fenntartása – sem ekkor, sem a későbbiekben – elsődlegesen nem a szocialista állam hivatalos csatornáin keresztül történt. Ezt mindenekelőtt a magyar zeneszerzőnek a vasfüggöny mindkét oldalán növekvő hírneve mozdította elő. Karizmatikus és ambivalens alakját nemcsak Magyarországon övezte konszenzuális – vagyis a rendszer hívei és bírálói részéről egyaránt tanúsított – tisztelet, hanem a hidegháborús enyhülés kontextusában Nyugaton és Keleten is ünneplésre méltó művészként kezelték. Egyfelől ebben az időszakban lett például a Svéd Királyi Zeneakadémia (1951) tagja, az Oxfordi (1960) és a Torontói Egyetem díszdoktora (1966), másfelől pedig a moszkvai konzervatórium tiszteletbeli tanára (1963) és a kelet-berlini Humboldt Egyetem díszdoktora (1964).

Kodály mellett a magyar zenepedagógiai modell terjesztését külföldön túlnyomórészt a zeneszerző holdudvarában működő, általa támogatott szakemberek végezték. Ők ismerték fel, hogy ezt a népszerűsítő munkát az ISME tevékenységébe való bekapcsolódás révén tudják a leghatékonyabban megtenni. A társaság 1958-as, koppenhágai konferenciáján Ádám Jenő vett részt, és már arról számolt be, hogy a zeneoktatás terén „nincs mit szégyenkeznünk, a legelső között is elől járunk”, s ezt külföldön „ma már többnyire tudják és elismerik”.⁵³ Az ISME 1961-es bécsi találkozóján Szőnyi Erzsébet – a jugoszláv résztvevőn kívül egyedüliként az európai szocialista országokból – tartott előadást a magyar zeneakadémiai középiskolai énektanárképző és karvezető szak munkájáról. Visszaemlékezése szerint annak ellenére, hogy „akkoriban hivatalos felsőbb intézményeink (...) nem tartották sem jelentősnek, sem fontosnak a részvételt”, a magyar zenei nevelés „nemzetközi szintre lépéséhez elengedhetetlenül kellett ez a kapcsolat, sőt, enélkül nem is válhatott volna később világhíressé”.⁵⁴

A magyar zenepedagógusok külföldi szakmai szerepléseinek már az 1960-as évek kezdetén megmutatkoztak az első eredményei. Maróthy János zenetörténész az IMC 1962-es római kongresszusáról hazatérve megállapította, hogy „zenei tömegnevelési módszereink (...) nemcsak rendkívül széles körű nemzetközi tekintélynek örvendenek, de alaposan tanulmányozzák és a részletekig menően ismerik is őket világszerte”.⁵⁵ A magyar modell híre Kaliforniáig is eljutott, aminek folytán

51 *Times*, 1959. 4.

52 Kodály, 1956. 3.

53 V., 1958. 1.

54 Szőnyi, 1979. 42–43.

55 Maróthy, 1962. 527.

Mary Helen Richards, a Portola Valley-i iskola zenetanára levelezni kezdett Kodály-lal, és 1962-ben Budapestre látogatott. Helyszíni tapasztalataiból és a magyar ének-zene tankönyvek tanulmányozásából alkotta meg később a kodályi pedagógia első amerikai adaptációját (*Threshold to Music*, 1964), amely számos ottani zenetanárnak keltette fel az érdeklődését.⁵⁶

A Kádár-rendszer ellentmondásai közé tartozik, hogy Kodály és a magyar modell nemzetközi ismertségének felívelésével egy időben a zeneszerző befolyása és az ének-zenei iskolákon kívüli zeneoktatás tere fokozatosan visszaszorult Magyarországon. Az 1961-es tantervi reform csökkentette a zeneórák számát, majd 1963-ban lecserélték Kodály és Ádám Jenő ének-zene tankönyveit, amelyek 1948 óta – kisebb-nagyobb átírásokkal – meghatározták az általános iskolák zenetanítását. Ezen lépések ellen a zeneszerző eredménytelenül tiltakozott a sajtóban, majd – egy anekdota szerint – a zúzdába szánt könyvekből több ezer példányt lakásának a pincéjébe szállíttatott, hogy megmentse őket az utókor számára.⁵⁷ Ráadásul ugyanezekben az években a nemzeti diskurzustól távolodó Kádár-rendszer tudományos nyilvánosságában is megkérdőjelezték Kodály hegemoniáját a zenetörténet és a népzene kutatás területén.⁵⁸ A hazai körülmények miatt az újonnan kialakított nemzetközi kapcsolatoknak nem csupán népszerűsítési és kultúrdiplomáciai funkciójuk volt. A pozitív külföldi visszajelzéseket a zeneszerző és kollégái immár nyomós érvekként tudták felhasználni a pártállami intézkedésekkel szemben, a kodályi vízió alapuló oktatás pozíciójának védelmében.

Az 1964-es budapesti ISME-konferencia

A hazai zeneoktatás kezdődő marginalizációjának fényében fontos lépésnek tekinthető, hogy Kodály és a köréhez tartozó zenepedagógusok meggyőzték a hatóságokat arról, hogy Budapesten ISME-konferenciát rendezzenek. A Magyar Zeneművészek Szövetsége (MZSZ) 1962. évi munkájáról szóló jelentésben már az állt, hogy az ISME főtítkárával, Egon Krausszal folytatott „egész évi levelezésünk eredményeként a társaság vezetősége hozzájárult ahhoz, hogy az 1964-es évre tervezett nemzetközi zenei nevelési konferenciát Szövetségünk rendezze meg Budapesten”.⁵⁹ Vadász László, a Művelődési Minisztérium Színház és Zenei Főigazgatóságának vezetője előterjesztése szerint a konferencia megrendezése „kitűnő alkalmat nyújt annak bizonyítására, hogy mind Magyarországon, mind a baráti államokban, a zenepedagógia éppúgy, mint az általános kulturális színvonal, a nyugati országok eredményei fölé emelkedik”.⁶⁰

Akárcsak az 1959. évi, Haydn halálának 150. évfordulójára szervezett I. Nemzetközi Zenetudományi Konferencia esetében, a rendezvény engedélyezé-

⁵⁶ Richards, 1964.

⁵⁷ Kertész, 2015. 86.

⁵⁸ Péteri L., 2002. 63.

⁵⁹ MNL OL P 2146, 68. kisdoboz, 89. tétel.

⁶⁰ MNL OL XIX-I-4-eee, 9. doboz, 1963. július 1.

sének kettős célja volt: a szakmai fórum megvalósítása mellett egy szocialista ország zenekultúrájának a felmutatása indokolta. Az ISME-konferencia esetében is vezetőségi szinten a társaság – s ezáltal az UNESCO – által felkínált nyilvánosság propagandacélokra való kiaknázása volt a prioritás. Mindezek ellenére 1963 májusában a hatóságok még nem jelöltek ki magyar résztvevőt az abban az évben megtartandó tokiói ISME-találkozóra, ahol a budapesti esemény hírét tervezték bejelenteni. A potenciálisan komoly presztízsvesztes veszélyéről tájékoztatta a Kulturális Kapcsolatok Intézetét (KKI) és a Művelődési Minisztériumot Sárai Tibor, az MZSZ főtitkára, közölve: „Dr. Kraus nagyon nyomatékosan értésünkre adta: semmiféle magyarázatot nem tud adni a résztvevőknek arra a kézenfekvő kérdésre, hogy (...) miért nincs jelen legalább egy képviselője annak az országnak, ahol jövőre a konferenciát rendezni akarják.” Fokozva a nyomást, Sárai azt is hozzátette, hogy ugyan az ISME főtitkára „tisztában van valutáris nehézségeinkkel, de ezzel nem tudja és nem is akarja a plénum előtt teljes távolmaradásunkat indokolni”, emlékeztetve a magyar szerveket, hogy a betervezett konferencia alkalmával a vendégek „mintegy 300 000 nyugatnémet márkát (...) költenek majd el Magyarországon, és ez [Kraus] véleménye szerint elegendő indok lehet arra, hogy egy küldött útiköltségét a magyar állam fedezze”.⁶¹

Azt követően, hogy jóváhagyták Szőnyi Erzsébet részvételét a tokiói eseményen, a magyar hatóságok újabb abszurd helyzetet teremtettek. Annak ellenére, hogy a kultúrpolitikai vezetők, Aczél Györggyel egyetemben, támogatták a budapesti konferencia ötletét, a kiutazó Szőnyinek megtiltották, hogy bármilyen nyilatkozatot tegyen erről. Látva azonban az ISME elnökségének hajlandóságát arra, hogy a társaság megtartsa az első vasfüggöny mögötti konferenciáját, Szőnyi a helyszínen autonóm módon döntött, vagyis figyelmen kívül hagyta a tiltást, és hivatalosan meghívta az ISME-t Magyarországra.⁶²

Az 1964. június 26. és július 3. között lezajlott konferenciát végül a Művelődésügyi Minisztérium és az MZSZ szervezte közösen, Kodály Zoltán védnökségével, 1 310 000 forint költségvetéssel.⁶³ A nagyszabású esemény megvalósításához hozzájárult továbbá a KKI, a Művészeti Szakszervezetek Szövetsége, az Országos Pedagógiai Intézet, a Népművelési Intézet, a Rádió, az Országos Filharmónia, illetve az Állami Operaház. A Zeneműkiadó Vállalat megjelentette a *Zenei nevelés Magyarországon* című könyvet, és gondoskodott arról, hogy a kötetről négynyelvű kivonat legyen elérhető.⁶⁴ A Fővárosi Tanács fogadást rendezett a konferencia résztvevői tiszteletére, valamint gondoskodott arról, hogy „a budapesti kirakatok, üzletek kulturált módon újrarendeződjenek”.⁶⁵

61 MNL OL P 2146, 74. kisdoboz, 98. tétel.

62 Jaccard, 2014. 124–125.

63 A szervezőbizottság tagjai: Péter József, Sándor Frigyes, Sárai Tibor, Szávai Nándorné, Szőnyi Erzsébet. A szakmai albizottság tagjai: Szirmai Éva, Ujfalussy József, Takács Lászlóné, Koltai Vilmosné, Fasang Árpád, Irsai Vera, Kapitánffy István, Kalmár Márton.

64 Sándor, 1964. A könyv angol fordításának 1966-os megjelenését a Magyar UNESCO Bizottság támogatta.

65 MNL OL XIX-4-eee, 9. doboz 1963. július 1.

A nagyszabású szervezési munkálatokban az MZSZ „a zenetanárok és főiskolai, szakiskolai hallgatók légióját tudta mozgósítani, akik régen nem tapasztalt lelkesedéssel és buzgalommal látták el gyakran nem is könnyű feladatukat”.⁶⁶ A korszakra jellemző frázisokon túl ez nagy valószínűséggel fedte a valóságot, hiszen a bevont „társadalmi segítők” az 1945 utáni időszak egyik első ténylegesen nemzetközi és szakmai – tehát nem csak a „baráti” szocialista államok részvételével és a rohamosan kiüresedő „internacionalizmus” ideológiájának jegyében lezajló – konferenciájának előkészítésében és lebonyolításában vehettek részt. Sárjai „nagy sajnálattal” jelentette a konferencia után Köpeczi Bélának és a Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP) Központi Bizottságának (KB), hogy – szemben a pedagógusok és diákok mobilizálásával – „három-négy vezető muzsikust leszámítva zenei életünk nagy tekintélyű képviselőitől, beleértve a kommunistákat is, semmi segítséget nem kaptunk, munkánkat és magát a konferenciát részükről érthetetlen és méltatlan közöny kísérte”.⁶⁷

A Magyar Építőipari Munkások Országos Szövetségének (MÉMOSZ) székházában lebonyolított konferencia témája „A 20. század zenéje és a zenei nevelés” volt. A sűrű napi program reggel 8-kor kezdődött és este 10-kor fejeződött be az Akadémián vagy az Operában tartott koncertekkel. Az elhangzott beszédeket és előadásokat a résztvevők szinkrontolmácsolásban hallgathatták. Az esemény egyöntetűen soknemzetiségű tisztelgés is volt Kodály előtt. Ez abban csúcsosodott ki a konferencia utolsó napján, hogy a részt vevő kórusok az Akadémia nagytermének színpadján, földszintjén és erkélyén állva együtt elénekelték a zeneszerző – Berzsenyi Dániel versére írt – *A magyarokhoz* című művét. A konferencián Kodályt megválasztották az ISME új tiszteletbeli elnökének, így módon megteremtve a társaság eredeti inspirációjaként szolgáló kultúrpolitikai életmű és az új modellként felfedezett zenepedagógiai elképzelés közötti kontinuitást. Avagy Egon Kraus megfogalmazásában: „Amit Kestenbergtől megtagadott a sors, az sikerült Kodálynak.”⁶⁸

Az előterjesztésben a résztvevők számát 2200-ra tették a magyar szervezők, úgy remélve, hogy ebből 1200 fő jön szocialista, 1000 pedig kapitalista országból. Azonban már az előkészületek alatt kezdett nyilvánvalóvá válni, hogy a „baráti” országokból nem érkeznek annyian, mint amennyit reméltek, annak ellenére, hogy a szervezők kijelentették, „mindent el kell követni annak érdekében, hogy a szocialista országok zenepedagógusai minél nagyobb számban vegyenek részt a konferencián”.⁶⁹ Végül 671 (feltüntetett) résztvevővel zajlott az esemény, ami ugyan alulmaradt a nagy ívű tervekhez képest, de számottevően nagyobb létszám volt, mint az ISME bécsi konferenciájának 400 résztvevője. A szocialista szolidaritás és mozgósítás azonban nem volt sikeres: a 286 magyar résztvevőt leszámítva, a Budapestre sereglett zenei szakértőkből 148-an jöttek a keleti blokk államai-

66 Beszámoló, 1964. 2.

67 MNL OL P 2146, 74. kisdoboz, 98. tétel. Sárjai nem nevezte meg, kiknek a segítségét hiányolta.

68 MZSZ, 1965. 113.

69 MNL OL XIX-I-4-eee, 9. doboz 1963. július 1.

ból és 237-en a nyugatiból (köztük 37-en az NSZK-ból, 28-an az Egyesült Államokból és 29-en Japánból).

A szakmai tematikától eltekintve a budapesti konferenciát lényegében úgy szervezték meg, hogy az akkori magyar zeneoktatási rendszer hatékony reklámjaként szolgáljon. A programot úgy alakították a házigazdák, hogy minél több résztvevő a gyakorlatban figyelhesse meg a kodályi elképzeléseken alapuló magyar zenei nevelést. Az elgondolás Szőnyi megfogalmazásában az volt, hogy „nekünk módszereinkről nem beszélünk kell, hanem tettekkel – azaz valóságos tanításokkal – kell bemutatnunk munkánk milyenségét és eredményeit”.⁷⁰ Ez úgy történt, hogy minden reggel 8-tól a MÉMOSZ-székház II. termében óvodáskortól középiskolás szintig demonstrálták a magyar modellt, több iskolatípust érintve közben (zenei előkészítő, ének-zenei általános, középiskola, zeneművészeti szakiskola). Ezzel a felépítéssel a szervezők ábrázolni akarták azt a fokozatosságot, amely a kodályi koncepció egyik alapvető jellemzője. A beszámolók szerint a konferencia vendégei nagy számban vettek részt a reggeli mintaórákon, mindvégig jegyzeteltek, és a japánok miniatűr magnetofonjaikkal fel is vették a hallottakat. Szőnyi feljegyzése szerint „többen a külföldi kollégák közül egyenesen lehangolva távoztak a bemutató órákról azzal az érzéssel, hogy ezt a színvonalat ők sose fogják elérni”.⁷¹

Ez a vélemény többek között vonatkozhatott a Czeizner Katalin által vezetett kecskeméti ének-zenei iskola diákjaira, akik azt mutatták be, hogy mennyire ismerik a magyar és más nemzetek népdalait. Az órát megfigyelő külföldieknek maga Kodály szerzett emlékezetes pillanatokat, ugyanis egy erre az alkalomra írt gyakorlatot nyújtott át zárt borítékban a tanárnőnek. A beszámolók szerint ezt a diákok „játszi könnyedséggel és kifogástalanul elénekelték első látásra!”. A remek dramaturgiai érzékkel megtervezett mozzanat így „maximális hatást” ért el a vendégek körében.⁷²

Ugyancsak a kecskeméti másodikos és ötödikes diákok zenetudását csodálták meg néhány héttel később a Nemzetközi Népzenei Tanács 17. konferenciájára érkezett szakemberek.⁷³ Őket Kodály – aki 1961 és 1967 között a tanács elnöke volt – személyesen kísérté el Kecskemétre, hogy megmutassa az ének-zenei iskola eredményeit. Noha a diákokat vakációs pihenésükről kellett visszahívni, hibátlanul bemutatták ének- és hangszertudásukat, illetve zeneelméleti jártasságukat.

Az ISME-konferencia további fontos mozzanata Kokas Klára előadása volt. Kokas Klára Eiben Ottó antropológussal együtt a szombathelyi zenei óvoda és kontroll osztályokkal végzett felméréseiket ismertette.⁷⁴ Kutatásaikban rámutattak, hogy a zenei képességek gyerekkori fejlesztése összekapcsolódik a matematikai, a nyelvi, az olvasási vagy a szociális készségek fejlődésével, eredményesebbé téve a gyerekek iskolai előrehaladását.⁷⁵ Kokas eredetileg nem szerepelt az előadók lis-

⁷⁰ Szőnyi, 1964a. 34.

⁷¹ Uo. 37.

⁷² Uo.

⁷³ Szalay, 2004. 349–353.

⁷⁴ Kokas–Eiben, 1964.

⁷⁵ Janurik, 2020. 77.

táján, hanem Kodály támogatása nyomán szólalhatott fel az egyik munkaközösségben. A zeneszerző ugyanis már korábban rámutatott, hogy „az ének felszabadít, bátorít, gátlásokból, féltékenységből kigyógyít, (...) munkára kedvet csinál, alkalmasabbá tesz, figyelemre-fegyelemre szoktat”.⁷⁶

Kodály pontosan látta egy ilyen – később transzferhatásként azonosított – tudományos eredmény potenciális értékét a zeneoktatás helyzetének megerősítése szempontjából. Ezért az ISME-konferenciát záró rádiónyilatkozatát szinte teljesen ennek a beiktatott felszólalásnak a méltatásának szentelte, tudatva a hallgatókkal, hogy Kokas „párhuzamos csoportok megfigyelése alapján, kísérletekkel bebizonyította, hogy a zenélő, éneklő gyerekek már az óvodában is sokkal jobban fejlődnek testileg is, szellemileg is, mint a nem éneklők vagy keveset éneklők”.⁷⁷ Kokas és Eiben eredményeit későbbi felmérések is megerősítették – például Barkóczy Ilona és Pléh Csaba kutatása vagy az Irving Hurwitz vezetésével folytatott kísérletek –, s ezáltal lényegesen hozzájárultak a módszer észak-amerikai elterjedéséhez.⁷⁸

Az ISME-konferencia visszhangja és a Kodály-módszer világhíre

Az 1964-es budapesti ISME-konferenciának kiemelten fontos szerepe volt abban, hogy a magyar zenei nevelés modellje világszinten ismertté vált, és ezáltal – túlzás nélkül állítható – fontos hatása volt a nemzetközi zenepedagógia egész területére. Kodály joggal jelenthette ki az esemény utáni nyilatkozatában, hogy „általános helyeslésre talált az a módszer, ahogy mi akarjuk a publikumot nevelni”, illetve „mindannyian megegyeztek abban, hogy mind a zenei nevelés, mind a népzene kutatás terén van mit tanulniuk tőlünk”.⁷⁹ A zeneszerző a nemzetközi érdeklődés fő okát is jól érezte, amikor úgy fogalmazott, hogy „az egész világon szenvedélyes vágy van arra, hogy a zene tanítása minél szélesebb körökre terjedjen ki”.⁸⁰ Az országra összpontosuló széles körű figyelem leginkább azzal magyarázható, hogy a magyar viszonyok között olyan univerzálisnak mondható módszertani és oktatáspolitikai kérdésekre – konkrétan a kultúra és a zene demokratizálásának, elérhetővé és érthetővé tételének kihívásaira – kerestek és mutattak fel magyar szakértők egyedi, kipróbált megoldásokat, amelyek az UNESCO és az ISME alapvető céljai közé tartoztak.

A magyarországi gyakorlat kompetitív előnyeit és terjeszthetőségének kulcsát a nemzetközi pedagógiai mezőnyben pontosan demokratizáló potenciálja adta és adja mai napig. Szőnyi megfogalmazásában – a korabeli szóhasználatot megtartva – a „tömegnevelés” célja „nem csodagyerekek, hanem átlagos képességűek ellátása életre szóló nemes anyaggal, amelynek birtokában egész életükben elkerülhetik a zenei ízlés útvesztőit”.⁸¹ Meglátása szerint a kodályi koncepció vonz-

⁷⁶ Kodály, 1956. 3.

⁷⁷ Kodály, 2007. 126.

⁷⁸ Barkóczy–Pléh, 1977; Hurwitz et. al., 1975.

⁷⁹ Kodály, 2007. 128.

⁸⁰ Uo. 126.

⁸¹ Lukin, 1970. 19.

erejét az adta, hogy – az alacsony belépési küszöbnek köszönhetően – mindenki számára elérhető volt (működéséhez nem kellett hangszer, felszerelés, de még speciális helyiség sem), egyszerre kollektív és egyéni oktatás volt, minden zenetípusra alkalmazható (gyermekjátékoktól népdalokon keresztül a kortárs zenéig), és az óvodától az egyetemig folytatható.⁸²

Az ISME-konferenciáról a különböző nyelveken publikált beszámoló cikkek közül az MZSZ egy évvel később válogatást adott ki. Noha eltérő hangsúlyokkal és értelmezésben, de a magyar zenei nevelést a nyugati és a keleti tudósítók egyöntetűen ünnepelték. A keletnémet delegáció jelentése kimondta, hogy a magyar példa a „zenei népművelés iránymutató tömegmunkáját éppúgy bizonyítja, mint a tehetségek sokoldalú támogatását”.⁸³ Egon Kraus szerint a magyar zenei nevelés „még a többi keleti országhoz képest is elvitathatatlanul az élen halad”.⁸⁴ A francia delegáció beszámolója leszögezte, hogy a Magyarországon elért eredmények „minden bizonnyal egyedülállók a világon”.⁸⁵

A sajtóvisszhang összegyűjtött írásaiban már csírájában felfedezhető a budapesti rendezvény egyik legfontosabb következménye, tudniillik az, hogy a konferencián létrejövő szakmai interakcióknak és a kölcsönös tanulásnak köszönhetően megszületett az a nemzetközileg beazonosítható, exportálható és adaptálható kulturális termék, amit ma „Kodály-módszernek” hívunk.⁸⁶ Szőnyi, aki ennek a folyamatnak az egyik fontos tanúja és előmozdítója volt, így reflektált erre: „a külföldiek az itt látottak alapján összefoglalhatták zeneoktatási rendszerünk főbb jellemvonásait”, és a zenepedagógiai módszerek „piacán” már szereplő ajánlatok (a Szuzuki-, Orff-, Ward-, Dalcroze-módszer) analógiájára elnevezték „Kodály Methodnak”.⁸⁷

A Kodály-módszer jelenségét felépítő alapelemek is feltűntek már ezekben a külföldi beszámolókbán. Mindenekelőtt az, hogy a magyar zenei nevelés elméletét, gyakorlatát és eredményeit egységesen Kodály személyéhez kötötték. A *New York Times* tudósítója szerint „a mai magyar zenei nevelés Kodály elképzeléseinek gyakorlati megvalósítását jelenti”. Egon Kraus ismertetése szerint Kodály „lépésről lépésre építette fel a zenei művelés rendszerét”, amelynek „ma is minden szálát a kezében tartja”.⁸⁸ Nemritkán a külső szemlélők úgy vélték, hogy a zeneszerző nemcsak a módszert dolgozta ki egyénileg, hanem a magyar népzene gyűjtését és az ének-zenei iskolahálózat kiépítését is. Ez a túlzás nem felelt meg a valóságnak, hanem – amint fent már igyekeztem bemutatni – egy komplex, többszereplős történetnek volt a leegyszerűsítése. A beszámolók egyszerűsítései azonban nem a félreinformáltságból származtak, mivel a konferencián a magyar előadók, a mintatartások és az idegen nyelvű kiadványok mind hangsúlyozták a zeneoktatás összetettségét. Az újonnan felfedezett és ünnepelt módszer népszerűsítéséhez és

82 Szőnyi, 1979. 130.

83 MZSZ, 1965. 89.

84 Uo. 112.

85 Uo. 64.

86 László, 2019.

87 Szőnyi, 1979. 6., 43.

88 MZSZ, 1965. 42.

közérthetővé tételéhez azonban jobban illett egy ikonikus szereplő köré épített ke-rek narratíva.

Továbbá, a Kodály-módszer magyarországi alkalmazását szinte kizárólag az ének-zenei iskolákban megvalósuló oktatás példájával azonosították. Vagyis a nemzetközi ismertetésekben a Kecskemétről elindított, kiváló minőségű, ám az ország diákságának elenyésző hányadát befogadó – tehát valójában kivételes – iskolatípus rész-egész értelemben képviselő szerepet kapott a teljes magyar zenei nevelés viszonylatában. Nem véletlen, hogy az ISME-konferencia végén felolvasott határozatok első pontja is javasolta az „általános iskolák létesítését és fejlesztését intenzívebb zeneoktatással a magyar példa nyomán, amelyekben a zene a fő tárgyak közé tartozik heti hat órával, és amelyekben a didaktika és metodika a múlt és jelen zenéjének kiegyensúlyozott arányán alapszik”.⁸⁹

Végül pedig a beszámolók nagy többsége kiemelte a magyar zeneoktatás transzferhatását, mint a legerősebb érvet a Kodály-módszer alkalmazására és az ének-zenei iskolák lemásolására. Roland Chaillon francia zenei író és az Académie Charles Cros munkatársa szerint Budapesten „bebizonyosodott, hogy a zene bámulatos hatással van a gyermek értelmi fejlődésére, s növeli fogékonyságát más ismeretek befogadására is”.⁹⁰ A zeneórák elfogadásáért és hangsúlyosabb szerepéért küzdő zenetanárok lelkesedve fogadták ennek az összefüggésnek a bizonyítását, mivel – Kodállal egyetértve – hathatós eszközt láttak benne, „amivel több teret lehetne biztosítani az általános iskolákban a zenének”, felmutatva, hogy „nemcsak a zene kedvéért erőltetjük, (...) hanem az egész ember fejlődését javítjuk ezzel”.⁹¹

Az ISME-konferenciával járó nemzetközi figyelem és a Kádár-rendszer nyitási politikája megteremtették a lehetőséget a magyar zeneoktatási modell világ-szintű megismertetésére.⁹² A következő évtizedekben kibontakozó kultúrdiplomáciai misszió – Kodály által is kijelölt – motorja Szőnyi Erzsébet lett, akit a budapesti konferencián beválasztottak a társaság vezetőségébe, és ezt a tisztséget tíz évig meg is tartotta. Folyékony német- és franciatudása mellé gyorsan felzárkóztatta az angolt is. 1964 őszén már kristálytisztán megfogalmazta a célt és az eléréséhez szükséges feladatokat. „Most már itt a cselekvés ideje – szólította fel egyszerre kol-légáit és a kultúrpolitika vezetőit –, váltsuk be azokat a reményeket, amelyekre ez a budapesti ISME konferencia feljogosított, [és fordítsuk] erőnket a helybeli munka tökéletesítése mellett végre a külföldi propagandára is.”⁹³ Ehhez szükségesnek tartotta a magyar zenei nevelésről szóló írások lefordítását, mintaórákról és énekkarok eredményeiről szóló lemezek megjelentetését, ismertető filmek készítését és külföldön történő bemutatását, a részvételt a nemzetközi szakmai fórumokon és végül tanfolyamok indítását a külföldi érdeklődőknek. Az MZSZ pedagógiai csoportjának vezetőjeként a magyar zenepedagógia „külföldi propagandájával” kapcsolatos

89 Beszámoló, 1964. 11.

90 MZSZ, 1965. 52.

91 Kodály, 2007. 126.

92 Polyák-Bodnár, 2021.

93 Szőnyi, 1964b. 354.

„ötéves tervet” be is nyújtotta az MSZMP KB Kulturális Osztályának.⁹⁴ A következő évtizedekben ezeket a célokat – erőteljesebb vagy haloványabb állami támogatással – a Kodály örökségét fenntartó közösségnek sikerült fokozatosan megvalósítani.

Az 1964-es konferencia tekintélyes nyílást ütött a vasfüggönyön, a zenei szakemberek intenzív áramlását, kommunikációját és együttműködését indítva el. Az MZSZ 1966-ban arról számolt be, hogy az ISME nemzeti szekciói, illetve egyéni tagjai részéről „állandóan fokozódó érdeklődés mutatkozik a magyar zeneoktatás módszerei iránt”, és „erősen megnövekedett azoknak a száma, [akik] jelzik, hogy Magyarországra szándékoznak jönni rövidebb-hosszabb tanulmányútra”. Ugyanabban a jelentésben a szövetség azt is közli, hogy „az egyre gyakoribb kéréseknek (...) a jelen körülmények között távolról sem tudunk eleget tenni”, jelezve a hatóságoknak: „szükséges volna a magyar zeneoktatás propagandájának mielőbbi megszervezése”, mert a „mostani kisipari módszerekkel lejárattuk tekintélyünket”.⁹⁵

A Magyarországra érkező megfigyelők Nyugat-Európából, a skandináv országokból, Japánból, Kanadából jöttek, de a legkomolyabb érdeklődést talán az Egyesült Államokban váltotta ki a módszer. 1967-ben Norman E. Weeks, a seattle-i iskolák zenei szakosztályának vezetője egy csoport amerikai zenetanárt hozott Budapestre, hogy megfigyeljék a tanítást. 1968 őszén – a prágai tavasz elfojtása nyomán kialakult diplomáciai feszültségek ellenére – tíz fiatal amerikai hallgató iratkozott be Szőnyi főiskolai szolfézsórájára, az első Kodály Fellowship Program résztvevőiként. A programot Alexander Ringer, az Illinois-i Egyetem muzikológusa szervezte a szövetségi kormány oktatási hivatalának támogatásával, miután a budapesti IFMC-konferencián egyike volt azoknak, akiket lenyűgözött az ének-zenei iskolások bemutatója.⁹⁶

A mobilitást limitáló hidegháborús körülmények ellenére a szakmai utazások a másik irányba is intenzívvé váltak 1964 után. A módszer észak-amerikai ismertségét kétségtől Kodály 1965-ös – Ford-ösztöndíjnak köszönhető – amerikai tartózkodása és 1966-os előadótúja erősítette fel.⁹⁷ Erre építve, Szőnyi előbb Kanadában, majd az USA-ban is szerteágazó szakmai kapcsolatokat és szoros együttműködésekkel alakított ki. Ennek köszönhetően az 1967-es montreali világkiállításra is meghívták, ahol a Zeneművészeti Főiskola hallgatói naponta egyórás demonstrációt tartottak a Kodály-módszerről egy üvegpavilonban. 1969 nyarán Szőnyinek már gazdag észak-amerikai programja volt, amely a Közép-Nyugaton kezdődött, majd három szakmai műhely után a keleti parton, Bostonban folytatódott, innen San Francisco és Seattle következett, hogy két kanadai előadással érjen véget. A transzatlanti súlypont ellenére munkája ténylegesen globális jellegű volt, innen visszaemlékezésének címe: *Öt kontinensen a zene szolgálatában*. A módszer további „nagyköveteiként” a már említett Kokas Klárán kívül ezekben az években Bar-

94 MNL OL P 2146, 68. kisdoboz, 89. tétel.

95 MNL OL XIX-I-4-x, 123. doboz.

96 Ringer, 1971.

97 Berlász, 2017. 114–122.

talus Ilona, Erdei Péter, Forrai Katalin, Serényi Emma, Szabó Helga és sokan mások tanították a módszert a világ különböző országaiban.⁹⁸

A magyar és külföldi zeneoktatók együttműködéséből az évtized végére élénk informális nemzetközi szakmai közösség jött létre, amelynek a Kodály-féle koncepció és ennek közoktatási missziója adott összefogó identitást és közös nyelvezetet. Az 1970-es évekre ezekből a kapcsolatokból egy transznacionális hálózat emelkedett ki, amely számos intézet, nyári egyetem és szakfolyóirat munkájára épült, és amelynek fórumot az 1973 óta kétfévente megrendezett Nemzetközi Kodály Szimpózium, szervezeti hátteret pedig az 1975-ben alapított Nemzetközi Kodály Társaság biztosít.⁹⁹ Az ISME vezetőségében a későbbi évtizedekben is megmaradt a magyar jelenlét, biztosítva a kapcsolatot a magyar szakértőknek a szervezettel. Forrai Katalint 1976-ban a társaság igazgatósági tagjának választották, majd 1988–1990 között annak elnöke lett. Ő alapította és vezette 1978–1982 között az ISME Kisgyermeknevelési Szekcióját, aminek köszönhetően világszerte a kisgyermekkorú zenei nevelés nyaköveteként tudott fellépni.

Összegzés

A tanulmány azt vizsgálta, hogy a Kodály-módszer nemzetközivé válását és mai napig tartó elismertségét miként segítette elő Magyarországnak az 1960-as években az UNESCO-val és a Zenei Nevelés Nemzetközi Társaságával kibontakozó szoros kapcsolata. A magyar zenepedagógiai közösség nemzetközi tevékenységét ebben a korszakban a Kádár-rendszer fokozatosan szélesedő nyugati nyitása tette lehetővé. A magyar szakembereknek a két nemzetközi szervezettel kialakult sikeres együttműködése arra épült, hogy a Kodály-módszernek a zene és a zenei nevelés demokratizálására irányuló elvei azonosságot mutattak az UNESCO-nak a kultúra hozzáférhetővé tételére irányuló küldetésével.

Az 1964-es budapesti ISME-konferencia kulcsfontosságú eseménynek bizonyult. Számos mintatanítás és plenáris előadás révén a magyar pedagógusok bemutathatták a Kodály elvein alapuló zenei nevelés eredményeit és gyakorlatát. A nagyszabású nemzetközi rendezvény fontos katalizátorként szolgált, a Kodály-módszert egy nemzeti sikertörténetből globális jelenséggé alakította. A folyamatot elősegítette Kodály Zoltán nemzetközi hírneve, és hogy a konferencián az ISME tiszteletbeli elnökévé választották, továbbá olyan kulcsfigurák évtizedes munkája, mint a zenepedagógus és zeneszerző Szőnyi Erzsébet, aki nem hivatalos kultúrdiplomataként élen járt a magyar módszer nemzetközi népszerűsítésében. Mindezen aspektusok összefonódó hatásaként az elmúlt hatvan évben a Kodály-módszer nemcsak felkerült a zenei nevelés nemzetközi térképére, hanem idővel erőteljesen meghatározta azt. Ismételten bizonyítva azt a megítélést, hogy még a gazdasági és

⁹⁸ *Magyar módszer*, 1969.

⁹⁹ Polyák, 2023; László, 2024.

katonai függőségben levő kis országok is képesek a kultúra és a tudomány területén egyedi és megkerülhetetlen nyomot hagyni a globális folyamatokban.

Forrás- és irodalomjegyzék

1. Kiadatlan források lelőhelye

MNL OL = Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (Budapest)

P 2146 Magyar Zeneművészek Szövetsége (1951–1983)

XIX-I-4 Művelődésügyi Minisztérium

MTA AL = Magyar Tudományos Akadémia Akadémiai Levéltár (Budapest)

712. Kutatásszervezési Intézet

2. Kiadott források és szakirodalom

Ádám

1944 Ádám Jenő: *Módszeres énektanítás*. Bp., 1944.

Barkóczy-Pléh

1977 Barkóczy Ilona – Pléh Csaba: *Kodály nevelési módszerének pszichológiai hatásvizsgálata*. Kecskemét, 1977.

Békés

2019 Békés Csaba: *Enyhülés és emancipáció. Magyarország, a szovjet blokk és a nemzetközi politika, 1944–1991*. Bp., 2019.

Berg

2015 Berg, Maxine: East–West Dialogues: Economic Historians, the Cold War, and Détente. In: *The Journal of Modern History*, 87. (2015) 1. sz. 36–71. DOI: <https://doi.org/10.1086/680261>.

Berlász

2017 Berlász Melinda: Kodály Zoltán diadalútja a kaliforniai Santa Barbarában. In: *Magyar Művészet*, 5. (2017) 3. sz. 115–122.

Beszámoló

1964 Beszámoló az ISME 6. konferenciájáról. In: *Parlando*, 6. (1964) 7–8. sz. 1–16.

Buttelman

1946 Buttelman, C. V.: UNESCO and Music. In: *Music Educators Journal*, 33. (1946) 2. sz. 28.

Dalos

2019 Dalos Anna: Kodály szolmizál. A Kodály-módszer létrejöttének első időszakáról. In: *Magyar Zene*, 57. (2019) 1. sz. 46–55.

2022 Dalos Anna: *Kodály Zoltán, a Magyar Tudományos Akadémia elnöke (1946–1949)*. Bp., 2022.

David-Fox

2014 David-Fox, Michael: The Iron Curtain as Semi-Permeable Membrane: The Origins and Demise of the Stalinist Superiority Complex. In: *Cold War Crossings: International Travel and Exchange across the Soviet Bloc, 1940s–1960s*. Eds.: Babirack, Patryk – Zimmer, Kenyon. College Station, 2014. 14–39.

Eősse

2007 Eősse László: *Kodály Zoltán életének krónikája*. Bp., 2007.

Farkas–Mund

2006 Farkas Attila Márton – Mund Katalin: A „Nyugat” a Kádár-kor sajtójában. In: *Bevándorlás Magyarországra*. Szerk.: Tóth Pál Péter. Bp., 2006. 287–324.

Géher

2016 Géher Mariann: Röviden az UNESCO-ról és az UNESCO Magyar Nemzeti Bizottságáról. In: *Az UNESCO fennállása 70. évfordulójának emlékére*. Szerk.: Hudecz Bálint. Bp., 2016. 7–10.

Gerőcs

2021 Gerőcs Tamás: *Magyarország függő fejlődése. Függőség és felzárkózás globális történeti perspektívában*. Bp., 2021.

Gönczy

2009 Gönczy László: Kodály-koncepció. A megértés és alkalmazás nehézségei Magyarországon. In: *Magyar Pedagógia*, 109. (2009) 2. sz. 169–185.

Halmesvirta

2005 Halmesvirta, Anssi: *Co-operation across the Iron Curtain: Hungarian–Finnish Scientific Relations of the Academies from the 1960s to the 1990s*. Jyväskylä, 2005.

Hurwitz et. al.

1975 Hurwitz, Irving – Wolf, Peter H. – Bortnick, Barrie D. – Kokas, Klara: Nonmusical Effects of the Kodaly Music Curriculum in Primary Grade Children. In: *Journal of Learning Disabilities*, 8. (1975) 3. sz. 167–174.

Huxley

2017 Huxley, Julian: *Az UNESCO célja és filozófiája*. Bp., 2017.

Jaccard

2014 Jaccard, Jerry L.: *A Tear in the Curtain: The Musical Diplomacy of Erzsébet Szőnyi: Musician, Composer, Teacher of Teachers*. New York, 2014.

Janurik

2020 Janurik Márta: A zenetanulás transzferhatásairól nemzetközi és hazai kutatások tükrében. In: *Valóság*, 63. (2020) 7. sz. 77–94.

Kertész

2015 Kertész Attila: A magyarországi zeneoktatás, hangszeres képzés és énekoktatás vázlatos története. In: *Zenepedagógia tankönyv*. Szerk.: Vas Bence. Pécs, 2015. 59–90.

Kodály

1956 Kodály Zoltán: Tanügyi bácsik! Engedjétek énekelni a gyermekeket! In: *Művelt Nép*, 7. (1956) 26. sz. 3.

2007 Kodály Zoltán: *Visszatekintés*. I–III. Szerk.: Bónis Ferenc. Bp., 2007.

Kokas

1964 Kokas Klára: Ritmikus mozgások és énekes játékok hatása óvodás gyermekek testi és szellemi fejlődésére. In: *Pedagógiai Szemle*, 14. (1964) 12. sz. 1133–1147.

Kokas–Eiben

1964 Kokas Klára – Eiben Ottó: Szombathelyi zenei óvodás gyermekek testi-szellemi fejlődésének vizsgálatáról. In: *Vasi Szemle*, 18. (1964) 1. sz. 428–442.

Kraus

1960 Kraus, Egon: *The Present State of Music Education in the World. L'état actuel de l'éducation musicale dans le monde*. Cologne–Klettenberg, 1960.

László

2019 László, Szabolcs: Promoting the Kodály Method during the Cold War: Hungarian Cultural Diplomacy and the Transnational Network of Music Educators in the 1960s and 1970s. In: *Múltunk*, 64. (2019) különszám [Openness and Closedness – Culture and Science in Hungary and the Soviet Bloc after Helsinki.] 107–140.

2021 László Szabolcs: „Az új kalandozások kora.” A Kulturális Kapcsolatok Intézetének működése az 1960–70-es években. In: *Felsőoktatási intézményeink külkapcsolatai a 20. században*. Szerk.: Lengvári István. Pécs, 2021. 63–85.

2023 László, Szabolcs: Trans-Systemic Mobility, Travel Reports and Knowledge Acquisition in Cold War Hungary in the 1960s and 1970s. In: *European Review of History: Revue Européenne d'histoire*, 30. (2023) 2. sz. 204–233. DOI: <https://doi.org/10.1080/13507486.2023.2176291>.

2024 László, Szabolcs: Transnational Community vs. Socialist Cultural Diplomacy: Creating the International Kodály Society in Cold War Hungary (1960s–1970s). In: *New Europe College Yearbook*, 21. (2024) 211–250. DOI: [10.1080/13507486.2023.2176291](https://doi.org/10.1080/13507486.2023.2176291).

2025 László Szabolcs: Céltudatos törekvés a bekapcsolódásra. A Kádár-rendszer nemzetközi tudományos kapcsolatai és az MTA. In: *Fejezetek a Magyar Tudományos Akadémia első kétszáz évéből*. Szerk.: Cieger András. Bp., 2025.

Lawler

1958 Lawler, Vanett: Glimpses from Copenhagen. In: *Music Educators Journal*, 45. (1958) 2. sz. 15–20. DOI: <https://doi.org/10.2307/3388913>.

Lukin

1970 Lukin László: Párbeszéd a zenei nevelésünk honi és külföldi életéről. II. In: *Parlando*, 12. (1970) 6. sz. 17–19.

Magyar módszer

1969 A magyar módszer követői. In: *Muzsika*, 12. (1969) 11. sz. 44–45.

Maróthy

1962 Maróthy János: „A zene és közönsége.” AZ UNESCO Nemzetközi Zenei Tanácsának közgyűlése és kongresszusa. In: *Magyar Zene*, 3. (1962) 5. sz. 518–528.

McCarthy

2004 McCarthy, Marie: *Toward a Global Community: The International Society for Music Education, 1953–2003*. Nedlands, 2004.

Menuhin

1958 Yehudi Menuhin a magyar gyermekek zenei oktatását méltatja. In: *Népszava*, 1958. október 29. 4.

Mong

2012 Mong Attila: *Kádár hite. A magyar államadósság története 1956–1990*. Bp., 2012.

Music in Education

1955 *Music in Education: International Conference on the Role and Place of Music in the Education of Youth and Adults Brussels, 29 June to 9 July 1953*. Paris, 1955.

MZSZ

1965 Magyar Zeneművészek Szövetsége: *Az ISME (Zenei Nevelés Nemzetközi Társasága) Budapesten rendezett 6. Konferenciájának nemzetközi sajtóviSSzhangja*. Bp., 1965.

Pataki

1963 Pataki János: Magyarország kulturális kapcsolatai. In: *Pártélet*, 8. (1963) 11. sz. 52–57.

Pemberton

2012 Pemberton, Anne: The Changing Shape of Intellectual Cooperation: From the League of Nations to UNESCO. In: *Australian Journal of Politics & History*, 58. (2012) 1. sz. 34–50. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1467-8497.2012.01622.x>.

Péteri Gy.

2004 Péteri, György: Nylon Curtain: Transnational and Transsystemic Tendencies in the Cultural Life of State-Socialist Russia and East-Central Europe. In: *Slavonica*, 10. (2004) 2. sz. 113–123. DOI: <https://doi.org/10.1179/sla.2004.10.2.113>.

Péteri L.

2002 Péteri Lóránt: Légy résen! Támad a burzsoá avantgardizmus. In: *2000*, 14. (2002) 3. sz. 63–68.

Pethő

2018 Pethő Villő: Kodály és követői zenepedagógiájának életreform-elemei. In: *Neveléstörténet*, 15. (2018) 1–2. sz. 83–94.

Petzoldt

1956 Petzoldt, Richard: Eindrücke von der Musikerziehung in Ungarn. In: *Musik in der Schule. Zeitschrift für Theorie und Praxis des Musikunterrichts*, 7. (1956) 1. sz. 1–6.

Polyák

2023 Polyák Zsuzsanna: *A Nemzetközi Kodály Társaság története 1975-től napjainkig*. [PhD-disszertáció, ELTE.] Bp., 2023.

Polyák–Bodnár

2021 Polyák, Zsuzsanna – Bodnár, Gábor: International Dissemination of Zoltán Kodály's Concept of Musical Education. In: *Educació i Història. Revista d'Història de l'Educació*, 37. (2021) 65–194.

Porter

2023 Porter, Louis Howard: *Reds in Blue: UNESCO, World Governance, and the Soviet Internationalist Imagination*. New York, 2023.

Richards

1964 Richards, Mary Helen: *Threshold to Music*. Palo Alto, Cal., 1964.

Ringer

1971 Ringer, Alexander L.: Kodaly and Education: A Musicological Note. In: *College Music Symposium*, 11. (1971) 60–65.

Salgó

1986 *A 40 éves UNESCO és Magyarország*. Szerk.: Salgó Lászlóné. Bp., 1986.

Sándor

1964 *Zenei nevelés Magyarországon*. Szerk.: Sándor Frigyes. Bp., 1964.

Sass

é. n. *International Music Council 1949–1991*. Ed.: Sass, Herbert. Paris–Bonn, é. n.

Sluga

2010 Sluga, Glenda: UNESCO and the (One) World of Julian Huxley. In: *Journal of World History*, 21. (2010) 3. sz. 393–418.

Szalay

2004 Szalay Olga: *Kodály, a népzene kutató és tudományos műhelye*. Bp., 2004.

Szávai

1964 Szávai Magda: Az 1. és a 6. ISME konferencia. In: *Parlando*, 6. (1964) 4. sz. 17–19.

Szögi

1994 Szögi Ágnes: „Ez az iskola valaha Kecskemétnek dicsősége lesz.” A kecskeméti ének-énekei iskola első évtizedei, 1950–1973. Kecskemét, 1994.

Szőnyi

1956 Szőnyi Erzsébet: *A zenei írás-olvasás módszertana I–III. Kezdetől a felsőfokig*. Bp., 1956.

1964a Szőnyi Erzsébet: A mintatanításokról. In: *Parlando*, 6. (1964) 7–8. sz. 34–37.

1964b Szőnyi Erzsébet: ISME, 1964. Budapest. In: *Magyar Zene*, 5. (1964) 4. sz. 339–354.

1997 Szőnyi Erzsébet: A kodályi nevelési elvek időszerűsége. In: *Parlando*, 39. (1997) 6. sz. 16–21.

Takács

2022 *A nyitott zárt ország. Kulturális és tudományos érintkezések az 1970-es és 1980-as években Magyarország és a Nyugat között*. Szerk.: Takács Róbert. Bp., 2022.

Times

1959 A Times a magyar zenekultúra eredményeiről. In: *Magyar Nemzet*, 1959. január 9. 4.

Tournès–Scott-Smith

2018 *Global Exchanges: Scholarships and Transnational Circulations in the Modern World*. Eds.: Tournès, Ludovic – Scott-Smith, Giles. New York, 2018.

V.

1958 V.: Magyar népdal külföldi tankönyvekben. In: *Muzsika*, 1. (1958) 12. sz. 1–2.

Ziegfeld

1953 *Education and Art. A Symposium*. Ed.: Ziegfeld, Edwin. Paris, 1953.

SZABOLCS LÁSZLÓ

THE INTERNATIONAL LAUNCH OF THE KODÁLY METHOD

THE INTERNATIONAL SOCIETY FOR MUSIC EDUCATION AND HUNGARIAN STATE SOCIALIST MUSIC EDUCATION IN THE 1960S

The study discusses the internationalization of the Kodály method of music education in the 1960s, facilitated by Hungary's engagement with UNESCO and the International Society for Music Education (ISME). While Hungary was isolated during the Rákosi period, the Kádár regime's opening towards the West in the 1960s allowed Hungarian music educators to actively participate in ISME's international work. The study highlights that the 1964 ISME conference held in Budapest was a pivotal moment, providing an opportunity for Hungarian music educators to showcase the practices and results of the Kodály-inspired approach. The conference brought international recognition to Hungarian music education, connected Hungarian teachers to global networks, and launched the Kodály method on its worldwide trajectory. UNESCO's support and the recognition gained at the ISME conference were crucial in establishing the Kodály method as a globally recognized and influential approach to music education.

CONTENTS

Areas of Cooperation: Hungary and UN Organisations (Gusztáv Kecskés D.)	173
<i>Studies</i>	
Szabolcs László: The International Launch of the Kodály Method: The International Society for Music Education and Hungarian State Socialist Music Education in the 1960s	177
Veronika Kaszás: Hungary and the United Nations High Commissioner for Refugees: Cooperation at the End of the Cold War	201
Mónika Szente-Varga: Hungarians in the UN Election Observer Mission in Nicaragua	223
István Lakatos: The Human Rights Situation in Hungary in the First Decade of the Kádár Era: International Human Rights Standards – Calculations in Domestic Policy	239
László J. Nagy: Albert Camus, Hungary and the Algerian War in 1956	267
<i>Workshop</i>	
János Konstantin Zsemlye: A Special Institution in the Country of Tsar Peter I: The “Foreign Affairs Traveling Chancellery” in the Practice of Managing Foreign Policy Affairs in Russia	283
<i>Book Reviews</i>	
The Vitality of the Dead in Medieval Societies (Regina Papp)	299
Absolutism as Risk Management (Zsolt Palotás)	303
Hungarian–Latin American Relations at the Beginning of the Cold War (Gábor Gregosits)	308
The Most Famous Hungarian Non-commissioned Officers of the French Foreign Legion (Krisztián Bene)	311

Ára: 900 Ft
Előfizetőknek: 600 Ft

TERJESZTI A MAGYAR POSTA

Előfizethető személyesen a postahelyeken és a kézbesítőknél,
vagy a Központi Hírlap Iroda zöldszáman: 06-80/444-444,
e-mailen: hirlapelofizetes@posta.hu, faxon: 1-303-3440,
vagy levélben a Magyar Posta Zrt. Központi Hírlap Iroda,
Budapest 1008 címen.

Számonként megvásárolható a HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Történettudományi Intézetében
(1097 Budapest, Tóth Kálmán utca 4.,
telefon: 224-6700/4624, 4626 mellék), illetve a Penna Bölcsész Könyvesboltban
(1053 Budapest, Magyar utca 40., telefon: 06 30/203-1769).

A Világtörténet 2025. évi megjelentetését a Nemzeti Kulturális Alap
és a Magyar Tudományos Akadémia támogatja.

Nemzeti
Kulturális
Alap

MTA MAGYAR
TUDOMÁNYOS
AKADÉMIA

**HUN
REN**

BÖLCSESZETTUDOMÁNYI
KUTATÓKÖZPONT
TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZET